

JONATHAN TODRES OCH SARAH
HIGINBOTHAM
**HUMAN RIGHTS IN CHILDREN'S
LITERATURE**
Imagination and the Narrative of Law
New York: Oxford University Press, 2016 (291 s.)

”Human Rights and the Humanities” är samlingsnamnet på ett forskningsfält som för närvarande växer i betydelse. Där har forskare åskådliggjort hur humaniora kan bidra till en mer nyanserad bild av den globala angelägenhet som föreställningen om de mänskliga rättigheterna i dag har blivit. Man menar kort sagt att den humanistiska forskningen kan ge viktiga bidrag till förståelsen av vad *det mänskliga* i sammanställningen *mänskliga rättigheter* betyder. Det kan röra sig om en belysning av hur de mänskliga rättigheterna har växt fram och på vilka sätt de är infogade i specifika historiska sammanhang. Men också om att uppmärksamma hur de mänskliga rättigheterna formas i olika kulturer och i förhållande till religioner och nationer, inte minst med hänsyn till hudfärg, genus, sexualitet, ålder, social tillhörighet, funktionshinder och så vidare. Det kan även handla om hur mänskliga rättigheter försvaras eller bryter samman i skilda berättelser och kulturella uttryck. Den explicita föreningen av humaniora och mänskliga rättigheter är inte sällan parad med en stark vilja att göra den humanistiska forskningen relevant i nya sammanhang. Det betyder att de humanistiska forskarna inte enbart legitimerar sin existens genom att lägga fram kunskaper om det förflutna eller samtiden, utan att de också vill vara med och aktivt forma framtiden.

På ett forskningsfält av detta slag kan litteraturvetenskapens teorier och metoder givetvis få en betydande roll. Det visar sig inte minst av Routledges nyligen utgivna *Companion to Literature and Human Rights* (2016), i redaktion av Sophia A. McClennen och Alexandra Schultheis Moore. I nästan 50 bidrag på sammanlagt 528 sidor behandlas där företrädesvis skönlitteraturens kopplingar till de mänskliga rättigheterna utifrån en mängd perspektiv i olika globala kontexter. På så sätt ger författarna en efterlängtd sammanfattning av vad de själva skriver fram som ett forskningsfält i stark expansi-

on. Särskilda bidrag som behandlar barnbokens eller barnboksläsarens roll i sammanhanget saknas emellertid i denna annars ganska imponerande antologiprestation. Det förvånar nog många, eftersom barnböcker från olika kulturer och perioder borde ha en självskriven plats i ett översiktsverk av detta slag. Mot en sådan bakgrund är det särskilt glädjande att Jonathan Todres och Sarah Higinbotham drar fram både barnböckerna och barnkonventionen ur sin oförtjänta skuggtillvaro genom att i stort sett samtidigt publicera boken *Human Rights in Children's Literature. Imagination and the Narrative of Law* (2016) på Oxford University Press.

Human Rights in Children's Literature är en vidareföring av författarnas resonemang i den tidigare artikeln "A Person's a Person. Children's Rights in Children's Literature", som publicerades i höstnumret av *Columbia Human Rights Law Review* (2013:1). Det är en tidskrift som inriktar sig på juridisk analys och diskussion av medborgerliga och mänskliga rättigheter i både internationell och nationell rätt. Artikelns kanske något udda publiceringssammanhang förklaras av att Jonathan Todres varken är litteraturvetare eller barnlitteraturforskare, utan professor i juridik med ett särskilt intresse för relationen mellan barns rättigheter och lagstiftning inom skilda områden som rör trafficking och våld mot barn. Redan här får vi alltså en klar antydning om den interdisciplinära miljö som boken har tillkommit i. Medförfattaren Sarah Higinbotham har en tydligare humanistisk orientering med forskning som behandlar tidigmodern litteratur, men är inte heller hon en sedan tidigare etablerad barnboksforskare.

Den kärnfulla formuleringen "A person's a person, no matter how small" används i *Human Rights in Children's Literature* för att fånga en etisk grundhållning som författarna menar att många barnböcker ger uttryck för. Raden är hämtad från Theodor Seuss Geisels *Horton Hears A Who* (1954), en bilderbok som fungerar som ett stående exempel i flera av bokens kapitel. I Sverige översattes bara ett fåtal av Geisels böcker. Men i den anglosaxiska världen är Dr. Seuss, som han kallade sig, en av de mest säljande barnboksförfattarna. Det var också med denna bok, om vi får tro Todres eget förord, hela projektet lite slumpartat tog sin början:

I walked around the library and came across a copy of Dr. Seuss's *Horton Hears a Who!* which was being made into a movie around that time. I opened the book and saw the iconic line from that adventure: "A person's a person, no matter how small." It struck me immediately that this straightforward Dr. Seuss passage was a clearer and more succinct articulation of the foundational principles of human rights

- human dignity, equality, nondiscrimination - than I had heard or read from any legal scholar or legal philosopher. (xv)

Förutom Dr. Seuss författarskap, som spelar något av en huvudroll, behandlar *Human Rights in Children's Literature* en rad andra barnböcker. Det är vid närmare anblick först och främst ett axplock av västerländska barnboksklassiker från 1900-talets inledande tre kvartal som tas upp. I dagens globaliserade samhälle kan ett sådant textval naturligtvis framstå som tvivelaktigt, inte minst med hänsyn till att de mänskliga rättigheterna ibland kritiserats just för att vara ett västerländskt påfund. Till de böcker som får mest utrymme hör Beatrix Potters *The Tale of Peter Rabbit* (1902), J. M. Barries *Peter Pan* (1904), Munro Leaf's *The Story of Ferdinand* (1936), samt H. A. Reys och Margret Reys *Curious George* (1941). Todres och Higinbothams studie är dock inte disponerad utifrån de författare eller böcker som tas upp. De olika kapitlen behandlar istället i tur och ordning några av barnkonventionens artiklar i relation till de valda texterna. I fokus står konventionens artikel om barns delaktighet och rätt att göra sin röst hörd. Men också artiklarna om att alla barn är lika mycket värda, har samma rättigheter och att ingen får diskrimineras, att barn har rätt till en egen identitet, ett eget namn och så vidare. Det betyder lite fyrkantigt uttryckt att *Human Rights in Children's Literature* närmar sig ämnet genom barnkonventionens redan färdiga formuleringar snarare än genom barnlitteraturen. Även om Todres och Higinbotham gör flera viktiga iakttagelser i de behandlade barnböckerna, som öppnar för intressanta analyser och resonemang, leder detta tillvägagångssätt stundtals till ett förytligande av förhållandet mellan litteraturen och våra föreställningar om mänskliga rättigheter. Jag kommer att få anledning att återkomma till detta.

Det första kapitlet innehåller en värdefull analys av barnkonventionens olika artiklar, men också en mer övergripande diskussion om hur skönlitteratur i allmänhet och barnböcker i synnerhet på ett alldeles särskilt sätt kan bidra till förståelsen av de mänskliga rättigheterna. En viktig förutsättning är konventionens 42:a artikel som slår fast att alla barn och vuxna har rätt att få reda på vad som står i barnkonventionen. Det är med andra ord barnlitteraturens potential att göra de mänskliga rättigheterna kända och begripliga för det läsande barnet som är utgångspunkten för Todres och Higinbothams analys, snarare än barnböckerna i sig eller deras historia. Enligt författarna erbjuder barnboksläsningen nämligen ett alternativ till den kunskap som regler, barnkonventioner och lagar formulerar. Till

skillnad från den stiftade lagen, som gärna uppfattas som institutionell, upplever barnen berättelser som personliga och mänskliga, eftersom dessa tilltalar deras fantasi, erbjuder dem att vara delaktiga, lockar dem till inlevelse och skapar konkretion. Dessa påståenden är inte heller helt gripna ur luften. I boken har författarna genomfört en rad intervjuer med barn i olika åldrar och det empiriska resultatet ger spännande perspektiv på de mer textnära barnboksanalyserna.

Den teoretiska motiveringen till barnlitteraturens speciella lämplighet, när det gäller att sprida barnkonventionens budskap med inspiration av artikel 42, är däremot ofullständig och flyktig. Man saknar helt enkelt tidigare diskussioner i ämnet. Sedan åtminstone ett årtionde tillbaka är Todres och Higinbothams hållning till den litterära texten omdebatterad bland dem, som i traditionen efter bland andra Wayne Booth och Martha C. Nussbaum, intresserar sig för den etiska relationen mellan text och läsning. Där lägger man gärna ett särskilt fokus på fiktionens formella egenskaper i förhållande till läsningens etiska dimensioner. Om författarna tydligare hade aktualiserat denna teoribildning hade den antagligen kunnat både berika och problematisera analyserna i *Human Rights in Children's Literature*. I Routledges redan nämnda *Companion to Literature and Human Rights* är de litterära aspekterna på skönlitteraturen och de mänskliga rättigheterna däremot betydligt mer framträdande och rent av grupperade under den särskilda rubriken "Forms". Som McClennen och Schultheis Moore slår fast i inledningen till denna del handlar det inte om att verkställa ohistoriska formanalyser, utan om att forskaren måste närma sig de sammansatta kopplingarna mellan en ofta smärtsam kontext och framställningens etiska och estetiska dimensioner på ett mer medvetet sätt.

Det betyder inte att Todres och Higinbotham helt förbiser hur de litterära aspekterna inbjuder läsaren till en etiskt relevant upplevelse och reflektion i förhållande till den mänskliga samvarons villkor. Till exempel visar de på ett övertygande sätt hur Dr. Seuss rimmade verser, och upprepningen av vissa rader i bestämda mönster, bjuder in barnet att delta aktivt i läsningen, samtidigt som berättelsen kan förstärka barnets insikt i sin rätt att bli hörd: "Thus in many children's books, it is not only the story that transmits ideas about participation rights to children, but also the narrative structures themselves that engage children in participatory learning experiences" (45). Men på det stora hela begränsas framställningen av att barnkonventionen alltför ensidigt är utgångspunkten för analyserna. Det innebär nämligen att behandlingen av de olika barnböckerna riskerar att växa fram som en bekräftelse på de moraliska värderingar som analysen

redan innan bestämt att den ville finna: alla barn är lika mycket värda, barn ska inte diskrimineras, barn har rätt att göra sin röst hörd, barn har rätt att behålla sin identitet och så vidare.

Även om boken i långa stycken betraktar barnlitteraturen som ett uttryck för grundprinciperna i barnkonventionens olika artiklar vore det orättvist att säga att den enbart gör det. Todres och Higinbotham betonar i själva verket att barnlitteraturen inte bara kommunicerar information om sociala strukturer. Den är också den plats där dessa strukturer uppstår – eller som författarna formulerar saken med ett tankeväckande citat från Desmond Manderson: "Children's literature is not a series of texts *about* the Law. It is a source of Law" (3). I ett sådant perspektiv framstår barnlitteraturen som en viktig aktör i de processer som förändrar hur vuxna förhåller sig till barn och tvärt om. Här har vi en ingång till bokens ämne som jag gärna hade sett att författarna hade intresserat sig lite mer för. Den skulle nämligen kunna leda till en berättelse om hur föreställningen om barnets rättigheter tar form i olika tiders barnlitteratur. Då hade *Human Rights in Children's Literature* fått det spännande historiska perspektiv på barnets mänskliga rättigheter som nu till stora delar saknas.

Olle Widhe
Docent i litteraturvetenskap
Göteborgs universitet